

STATUTUL NARATORULUI ÎN „TAINELE INIMII” DE MIHAIL KOGĂLNICEANU

Lilia JUNCU, drd., specialitatea Literatura română,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Coordonator științific: Maria ABRAMCIUC, dr., conf. univ.

Abstract: *The article evokes the narrator's functions in the beginning of the novel *The Mysteries of the Heart* by Mihail Kogălniceanu. Omnipresent and omniscient, the narrative court is dominant in the text - by revelation details, excessive communication of information and direct dialogue with the potential reader. In this way, the narrator monopolizes the discourse, which consists, in particular, of ample descriptions of the public garden Copou and other sequences from the another time space of Iași town. Even in the fragments where the scene enters characters, their role is insignificant, being reduced only to short replies. So, the narrator of Mihail Kogălniceanu, who sometimes confuses himself with the author (the narrator ego overlaps with the biographical), having also the director's conscience, assumes exclusively the informative function. Consequently, the text becomes a reporter, the narrator seriously assuming the position of reporter, committed to observe and to convey, to the smallest details, images of his contemporaneity.*

Keywords: *narrator, novel, images, dialogue, function.*

Redusă ca volum, dar marcată de individualitatea artistică a autorului, proza lui Mihail Kogălniceanu continuă să prezinte interes, în sensul că reliefează un stil narativ original, recognoscibil în contextul altor scrieri epice românești din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Scriitorul pașoptist, deși a preferat mai mult alte domenii (cultural, istoric, politic etc.) decât chemarea scrisului artistic, în cele câteva proze literare (*Iluzii pierdute ... Un întâi amor, Nou chip de a face curte, Tainele inimii, Fiziologia provincialului în Iași*), dar și în pamfletele sale (*Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu, Carte a fostului rege Ludwig Filip către încă fiindul domn Mihail Sturdza*), a reușit să se impună ca un prozator înzestrat, mânduitor al unui stil inconfundabil.

În comunicarea noastră, ne vom concentra atenția la statutul naratorului în *Tainele inimii*, primul capitol al unui roman rămas neterminat. O primă idee, de la care ar putea porni cercetarea, aparține lui George Ivașcu. Criticul și istoricul literar, menționând calitățile prozatorului Mihail Kogălniceanu, afirma: „Talentul său literar constă în spontaneitate, în introducerea iscusită a parantezelor de plăcută digresiune, în asocierea fericită a ideilor și amintirilor, rezultând texte cu un relief personal inconfundabil, redactate într-o limbă savuroasă, colorată discret și regional, de o oralitate abia stăpânită, teren pe care darul improvizăției l-a scutit de migala artistică a compunerii” [3, p. 422].

Abandonat doar după câteva zeci de pagini, romanul *Tainele inimii* confirmă intențiile scriitorului de relevare a aspectelor mai puțin luminoase ale societății ieșene de altădată, dar și manierele sale scriitoricești de a se complăce în a da note, a pune diagnostice lumii în care trăia și pe care o considera mai mult decât imperfectă. Anume în această cheie critică se deschide romanul: cu prezentarea detaliată a Copoului, pe care îl pune în relație comparativă cu alte locuri de agrement din Europa: Câmpiile Elisee din Paris, Red-ul din Bolonia, Prater-ul din Viena, Tier-Garten din Berlin, El-Prado și Atocia din Madrid. Fragmentul în care este evocată grădina Copou pare a fi un reportaj, naratorul asumându-și cu seriozitate funcția de *reporter*, angajat să observe și să transmită, până în cele mai mici detalii, imaginea acestui univers. Interacțiunea cu cititorii este un alt indiciu al discursului prin care naratorul se angajează să scotă la lumină dimensiunea reală, partea diformă a

realităților, cu care se află într-o imediată vecinătate (reluarea interjecției „iață” constituie un indiciu al acestei proximități):

„...iață Copoul, iață primblarea favorită a concetățenilor noștri, adică un loc întins, primăvara verde, vara galben, toamna negru de glod și numai iarna mai curat, adică alb, fără niciun copac, fără o șosea cât de rea, având ca singură varietate grămezile de gunoi, ce cotiugele boierești aruncă în toată ziua. Cititorii mei binevoiască a-mi ierta această digresis: trebuie însă ca să păstrez viitorimii descrierea primblării iașenilor în anul 1849, pentru că aud că părintele Treierarhitul are de gând să schimbe Copoul într-un oraș, menit de a da tifla Iașilor vechi. Prin urmare Copoul cum este acum în curând nu va mai fi, va trece și se va uita, ca cedrul Libanului, ca floarea câmpului, sau, dacă vroți comparații mai puțin biblice, ca fostul club [al] vânătorilor, sau ca Societatea istorico-naturală.” [4, p. 70-71]

Observăm din amplele remarce ironico-parodice, din enumerațiile și descrierile nespuse de extinse că vocea naratorului diminuează narațiunea în favoarea descrierii, or, naratorul, în opinia teoreticianului Franz K. Stanzel, „este cel care evaluează, cel care simte, cel care observă” [5, 25]. Așa cum expozițiunea acestui roman se extinde pe câteva pagini, din care lipsesc personajele, naratorul lui Kogălniceanu este *unicul mediator* între faptele evocate și lector. Multitudinea detaliilor pe care ni le reliefează într-un stil persiflant și, prin excelență, descriptiv, excesul de informații denotă devierea de la normele narațiunii propriu-zise, ceea ce, în epocă, va constitui o manieră stilistică proprie doar lui Mihail Kogălniceanu. Este evident că în deschiderea capitolului, instanța narativă acaparează funcția *comunicativă*, asumându-și, în exclusivitate, funcția de percepere, definire și interpretare a realității:

„La această frumoasă primblare, precum este încă pe fața pământului în minutul ce v-o descriu, înalta aristocrație a Moldovei, boieri de baștină veche sau nouă, voinicii noștri ofițeri, damele noastre cele mai elegante, cuconășii instanțiilor administrative, judecătorești și bisericești, măicuțele în concedie, tinerii alumniei ai Academiei, câți se mai află, floarea patriei rămasă de douăzeci de ani tot floare, loretele logofătului A., a vornicului V., a postelnicului S. și a comisului D., clasă de dame neapărată într-un oraș civilizată, clasa care, slavă libertății de importare, din zi în zi se mărește, parte din Paris, parte și din Colomea – toate aceste stări a mult treptăluitei noastre societăți au obicei de a ieși de la patru sau cinci ceasuri după-amiază în lungi șiruri de carete de Viena, moda 1849, de butce din vremea lui Ipsilant, de droșce lipovenești, de daradaice de la Rădăuți; trec pe ulița mare, înghițind nouri de colb și ajungând la bariera orașului, aruncând o ochire asupra obeliscului grădinii publice, ies la Copou.” [4, p. 71]

Elanul cu care naratorul evocă minuțios unele aspecte din orașul Iași se menține în toată partea introductivă a romanului, unde mai apar descrise cafenelele de altădată, așa-numita „confetărie a lui Felix Barla”, biografia stăpânului acesteia, care „are meritul să fie cel mai vechi cofetar din Iași, decanul înghețatelor și părintele lisei”. Până și cele cinci personaje, care, intuim, vor avea roluri diferite în evoluția acțiunii, sunt prezentate mai mult prin intermediul unor ample portrete fizice, vestimentare și morale, replicile lor, forme de autocaracterizare, ocupând spații reduse. Conștient de abuzul său descriptiv, de eventualele frustrări ale cititorilor, care așteaptă să li se expună „istoria”, naratorul inventează o replică rostită de aceștia, cărora le ripostează, inserând un dialog imaginar:

„Dar, bine, până acum noi știm că dl Felix este precupeț de zaharicale și de mode; nu ne-ai spus însă nimic despre celelalte ale lui? Și încă mai puțin despre istorie? – Răbdare, răbdare, cititorilor, chiar lui Dumnezeu i-au trebuit șase zile ca să facă lumea. Dați-mi, dar, și mie măcar șase ore, ca să vă spun această adevărată istorie.” [Ibidem, p. 74]

Intermedierea narațiunii, în accepția aceluiași teoretician Franz K. Stanzel, are finalitatea „de a releva natura subiectivă a modului în care înțelegem realitate” [5, p. 36]. Omni-

prezent și omniscient, naratorul comunică excesiv de mult, el dominând discursul chiar și în fragmentele unde în scenă intră personajele antrenate în scurte dialoguri. După ce le prezintă pe primele trei, avocatul Nae Măcărescu, „un văr al lui, student de *umanități* în Paris, care însă, în loc de a-și face studiile în cărți pulberoase, preferase a le face asupra celei mai frumoase jumătăți a neamului omenesc”, „Al treilea era fiul unui cinstit și bun francez, vechi soldat al lui Napoleon”, naratorul își reia, cu gravitate, misiunea *comunicativă*:

„Cele de pe urmă două persoane cer o explicație mai largă și un examen mai mănunchuș, fiind menite a fi eroi principali în povestirea noastră.” [Ibidem, p. 76]

Am mai putea menționa că există o relație directă între naratorul din *Tainele inimii* și autorul operei, ambele instanțe identificându-se, într-un moment. Discuția la care participă boierul basarabean Stihescu și vărul său, colonelul Leșescu, este și ea acaparată: ascultându-și personajul, naratorul devine el însuși personaj și rostește un veritabil discurs în susținerea conceptului de civilizație, expus într-o manieră ardentă de boierul ținutaș. Este o alocuțiune pe tema civilizației românești, aparținând parlamentarului Kogălniceanu. Eul narator și eul biografic se contopesc într-o singură identitate:

„Eu, însă, care mă aflu într-un colț al confetăriei, lăsând tot ce era extravagant în zicerile basarabeanului, găseam că el în multe avea dreptate. În adevăr, curioasă și nedreaptă mi se pare civilizația ce pretindem a adopta. Fie-mi iertat aice o mică digresis. Niciodată n-am fost contrar ideilor și civilizației străine. Dimpotrivă, crescut și trăit o mare parte a tinereților mele în acele țări care stau în capul Europei, am fost și sunt de idee că în secolul al XIX-lea nu este iertat niciunei nații de a se închide înaintea înrăuirilor timpului, de a se mărghini în ce are, fără a se împrumuta și de la străini. Aceasta astăzi nu este iertat chiar chinzelor. Propășirea este mai puternică decât prejudețele popoarelor; și nu este zid destul de nalt și de tare care să o poată opri în drumul său. Românii, prin poziția geografică, politică, morală și etnografică, sunt datori mai mult decât orișicare altă nație de a nu rămânea străini la tot ce face gloria și puterea secolului. Mici și slabi, ei nu se pot face mari și tari decât prin civilizație, adică prin îmbunătățire intelectuală și materială a țărilor.” [Ibidem, p. 82]

În concluzie, afirmăm că naratorul din *Tainele inimii*, prin intermediul unui amplu discurs monologic, își asumă și acaparează aproape în totalitate perspectiva narativă. Funcția sa principală se rezumă la organizarea și regizarea discursului, tot el definind ideologia operei, oferind lectorului aproape întreaga informație. În accepție teoretică, această manifestare a naratorului se explică prin valorificarea doar a primului termen din opoziția dintre „*showing* (a arăta) și *telling* (a povesti) sau cea dintre *simple narration* (simpla narăție) și *scenic presentation* (prezentarea scenică)” [2, p. 462]. În acest prim-capitol al romanului neterminat, naratorul lui Mihail Kogălniceanu, tentat să-și expună abuziv opiniile în raport cu lumea narată, se configurează ca o instanță expansivă, copleșită de ideea auto/comunicării, a relatării, cât mai aproape de realitate, a detaliilor din societatea ieșeană de altădată. În virtutea acestei funcții, naratorul își divulgă identitatea, identificându-se, în final, cu autorul, devenind „un fel de dispecer al unui text conștient că sensul lui se desfășoară pe măsură ce el este scris. În astfel de cazuri, trecerile de la ficțiune la biografie sau ficționalizarea propriei biografii sunt operații curente” [1, p. 219].

Bibliografie:

1. CRĂCIUN, Gheorghe. *Un postmodernist de la 1848, // În căutarea referinței*. Pitești: Editura Paralela 45, 1998.
2. DUCROT, Oswald, SCHAEFFER Jean-Marie. *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*. București: Editura Babel, 1996.
3. IVAȘCU, George. *Istoria literaturii române* (vol. I). București: Editura Științifică, 1969.
4. KOGĂLNICEANU, Mihail. *Scrieri literare, sociale și istorice*. Chișinău: Editura Litera, 1997.